

Johanna Puumala

KUULUNKO MÄÄ TÄNNE?

Teatteri-ilmaisun ohjaaja nuorten työvalmennusyhteisössä

Opinnäytetyö

CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU

Esittävän taiteen koulutusohjelma

Helmikuu 2014

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Kokkola-Pietarsaaren yksikkö	Aika Helmikuu 2014	Tekijä/tekijät Johanna Puumala
Koulutusohjelma Esittävä taide		
Työn nimi KUULUNKO MÄÄ TÄNNE? –Teatteri-ilmaisun ohjaaja nuorten työvalmennusyhteisössä		
Työn ohjaaja Minna Koivula	Sivumäärä 33	
Työelämäohjaaja		
<p>Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa tarkastellaan teatteri-ilmaisun ohjaajaa osana nuorten työvalmennusyhteisöä, draaman mahdollisuuksia haastavassa työmarkkinatilanteessa olevien nuorten kanssa toimimisessa, työttömän nuoren yhteiskunnallista asemaa sekä teatteri-ilmaisun ohjaajuutta ammatti-identiteettinä. Tutkimusmenetelmä on hermeneuttis-fenomenologinen, pyrkimyksenä on tulkinnan kautta ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Opinnäytetyö on hankkeistettu.</p> <p>Käytännön aineistona toimii syventävästä harjoittelusta saatu kirjallinen ja kokemuksellinen materiaali. Syventävä harjoittelu toteutettiin työvalmennusorganisaatio Kokkotyö-säätiöllä nuorten Startteri-työpajassa keväällä 2013. Keskeisenä tietoperustana toimivat havainnot, kokemukset sekä elämys osana oppimisprosessia.</p> <p>Opinnäytetyössä kuvataan draamamenetelmien soveltuvuutta nuorten työvalmennusyhteisöön sekä teatteri-ilmaisun ohjaajan erityisosaamista työttömien nuorten kanssa toimimisessa niin toiminnallisten harjoitteiden kuin läsnäolonkin kautta.</p> <p>Kirjoittajan näkemys draaman voimaannuttavasta vaikutuksesta vahvistui ja käsitys teatteri-ilmaisun ohjaajuudesta laajentui käsittämään myös tunnetaidot ja kyvyn empatiaan sekä kuuntelemisen ja läsnäolon taitoon.</p>		

Asiasanat

draama, nuoret, sosiokulttuurinen innostaminen, syrjäytyminen, teatteri-ilmaisun ohjaaja, työvalmennus

ABSTRACT

Unit Kokkola-Pietarsaari	Date February 2014	Author/s Johanna Puumala
Degree programme Performing arts		
Name of thesis DO I BELONG HERE? –Drama instructor in the work training community for young adults		
Instructor Minna Koivula	Pages 33	
Supervisor		
<p>This thesis is a qualitative research. It describes drama instructor's work with unemployed young adults in work training community, possibilities of drama in it, young adult's place in society and drama instructor as a profession. The research is hermeneutic-phenomenological, the goal of which is to understand the phenomena, under investigation through interpretation.</p> <p>The written and experimental material of this thesis has been collected during author's advanced practical training, which was implemented in work training community Kokkotyö-säätiö in Startteri workshop for young adults in spring 2013. Notes, observations and the experience of the practical training were used as an important source of information. This thesis was project-based in co-operation with Kokkotyö-säätiö.</p> <p>This thesis describes the suitability of drama methods for the work training community and the special knowledge of the drama instructor when working with the unemployed young adults through practical exercises and presence.</p> <p>Author's view of using a drama as an empowering effect with communities strengthened. Author also discovered emotional skills, empathy and abilities to listen and be present as working tools of drama instructor.</p>		

Key words

drama, drama instructor, socio-cultural inspiring, social exclusion, work training community, young adults

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KOKKOTYÖ-SÄÄTIÖ	4
2.1	Toiminta	4
2.2	Nuoren polku.....	5
2.3	Nuoren kokemus Startterista	6
2.4	Työvalmennuksen keskeytys	7
2.5	Näkymätön nuori, turhautunut järjestelmä?	8
3	KUKA ON KOKKOTYÖ-SÄÄTIÖLLÄ TYÖSKENTELEVÄ NUORI?	10
3.1	Määritelmä ja ennako-oletus.....	10
3.2	Syrjäytynyt, syrjäytetty vai ulkopuolinen?	11
3.3	Ihan tavallisia nuoria	11
3.4	"Mikä minusta tulee isona?"	12
4	DRAAMATYÖSKENTELY	14
4.1	Sosiokulttuurinen innostaminen.....	14
4.2	Dialoginen kohtaaminen	15
4.3	Nuoren kohtaaminen ja draamallisen työskentelyn aloitus	16
4.4	Työnkuvani Startterissa.....	17
4.5	Harjoitteet, miksi?	18
4.6	Mahdollisuus leikkiin	19
4.7	Nuorten palaute	21
5	KUKA ON TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJA?	24
5.1	Koulutus	24
5.2	"Mitä sä sit niinku työkses teet?"	25
5.3	Työkaluina draama ja läsnäolo	26
6	POHDINTA.....	29
6.1	Tutkimusmatkalla jonnekin	29
6.2	Herkkyys mahdollisuutena ja voimavarana	29
	LÄHTEET	32

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni pohdin teatteri-ilmaisun ohjaajan erityisosaamista nuorten työvalmennusyhteisössä, tutkin nuoren asemaa kovenevien arvojen yhteiskunnassa ja draamallisten työskentelytapojen merkitystä nuoren valmistautumisessa työ- tai opiskeluelämään. Kokemuksellisena perustana työlleni toimii työelämäharjoitteluni, jonka suoritin työvalmennussäätiö Kokkotyö-säätiöllä nuorten työpaja Startterissa keväällä 2013. Siellä toimin työpajaohjaajan avustavissa tehtävissä kolmen kuukauden ajan sisällyttäen draamatyöskentelyn jokapäiväiseen toimintaan. Opinnäytetyö on hankkeistettu yhteistyössä Kokkotyö-Säätiön kanssa.

Tutkimusmenetelmänä käytän opinnäytetyössäni laadullista tapaustutkimusta. Se kuvaa ja pyrkii ymmärtämään ilmiötä käyttäen käytännön tietoperustaa, faktatietoa sekä empiirisiä havaintoja. Tulkitsen ja tarkastelen työssäni hyvin pientä otantaa peilaten siihen myös suurempia viitekehyksiä. Laadullisen tapaustutkimuksen määritelmän mukaan pyrin myös soveltamaan saatua materiaalia yhdessä omien aistimuksien kanssa. Tutkimus on hermeneuttis-fenomenologinen. (Anttila 2006, 275-276, 305, 329-333).

Innostus lähteä työskentelemään työvalmennettavien nuorten parissa syntyi kiinnostuksestani tutkia, mitä median paljon esiintuoman määritelmän ”syrjäytynyt nuori” takana on. Tahdoin ymmärtää syy-seuraus-suhteita ja tuoda draamatyöskentelyn luonnolliseksi osaksi sellaista yhteisöä, jossa se on saattanut näkyä vain satunnaisesti. Oman kokemukseni mukaan draamallinen tapa lähestyä erilaisia teemoja on mitä merkityksellisin väline työstää tuntemuksia ja herättää uudenlaisia näkökulmia itselle tuttuihin ajatusketjuihin. Lisäksi pidän

draamatyöskentelyä yhteisöllisyyden kokemusta sekä lisäävänä että ylläpitävänä keinona missä tahansa yhteisössä, sillä tekemisen lähtökohtana on ryhmässä toimiminen, yhteiset oivallukset, ja toisten kunnioittaminen.

Draamatyöskentelyllä tarkoitan liki päivittäin Startterissa toteutettuja osallistavan teatterin menetelmin tehtyjä toiminnallisia hetkiä, joita ohjasin. Niihin sisältyi erilaisia harjoitteita, leikkejä ja lyhyitä draamallisia työpajoja, joissa tutkittiin yhdessä esimerkiksi itsetuntoa, tavoitteita, haaveita ja tulevaisuutta. Startterissa draamatyöskentelyyn osallistuivat työvalmennettavat nuoret yhdessä työpajaohjaajien ja työvalmentajien kanssa. Nuori on määritelty tässä opinnäytetyössä iältään 17-28-vuotiaaksi, tähän ikähaarukkaan Startterissa työskentelevät työvalmennettavat menevät.

Avaan työssäni niin median, kirjallisuuden kuin omaa henkilökohtaistakin suhdetta työvalmennettaviin nuoriin, yhteiskunnan arvoihin ja teatteri-ilmaisun ohjaajuuteen. Tutkin saamani koulutuksen merkitystä itselleni ja sitä kautta teatteri-ilmaisun ohjaajan työn tarpeellisuutta osana hyvinvointityötä. Juuri henkilökohtaisuus luo mielestäni merkityksellisyyden ja perustan draamallisen työskentelyn kautta tapahtuvalle elämykselliselle oppimiselle. Pidän itseäni teatteri-ilmaisun ohjaajana ennenkaikkea yhdenvertaisena ilmiöiden tutkijana ja ihmettelijänä yhdessä erilaisten yhteisöjen ja ryhmien kanssa, ja peilaan tutkimusta tätä kokemusta vasten.

Opinnäytetyön nimi ”Kuulunko määhän tänne?” syntyi Startterissa erään nuoren myöhästymisestä draamatyöskentelyn alusta. Hän ei ollut aikaisemmin tutustunut draamatyöskentelyyn millään lailla ja hetken toimintaa seurattuaan hän kysyi työpajaohjaalta epävarmasti: ”Kuulunko määhän tänne?” Mielestäni kysymykseen kiteytyi ilahduttava, virkistävä oivallus epävarmuudesta, johon samaistuin sydämeni pohjasta.

Minulla ei ollut aavistustakaan siitä, soveltuuko teatteri-ilmaisun ohjaaja tällaiseen yhteisöön, sitähan juuri olin tullut kokeilemaan. Toisaalta kysymys sisältää myös epäilyksen siitä, kuuleeko minua kukaan, kuulunko sinne asti, johon yritän puhua ja sille ihmiselle, jonka haluan kuuntelevan? Tulenko kuulluksi, ymmärretyksi oikein?

Jokainen ihminen joutuu joskus kokemaan ulkopuolisuutta, pohtimaan omaa asemaa ja roolia suhteessa johonkin ryhmään, yhteenkuuluvuutta ja toisaalta itseään osallistujana. Niinpä meistä kaikki voisivat kysyä itseltään: kuulunko minä tänne, tässä hetkessä tähän tilaan, missä olen ja mihin olen menossa?

2 KOKKOTYÖ-SÄÄTIÖ

Tässä kappaleessa esittelen Kokkotyö-säätiön toimintaa, nuoren polkua siellä, ja pohdin nuoren asemaa yhteiskunnan silmissä. Pysin tuomaan nuorten omat äänet kuuluviin tilastojen ja erilaisten toimintasuunnitelmien takaa, omaan kokemuspohjaani heijastaen.

2.1 Toiminta

Kokkotyö-Säätiö on työvalmennusorganisaatio, jonka toiminta perustuu vaikeassa työmarkkinatilanteessa olevien ihmisten aktivoimiseen. Työpajatoiminta mahdollistaa vajaatyökykyisten, työttömien ja esimerkiksi tulevaisuudestaan vielä ymmällään olevien nuorten työnteon jokaisen yksilöllisen elämäntilanteen ja mahdollisuuksien mukaan. (Toimintasuunnitelma 2012-2014.)

Nuorten kohdalla on erityisen tärkeää moniammatillinen yhteistyö, johon Kokkotyö-Säätiö pyrkiikin erityisesti kiinnittämään huomiota. Tavallisimmin nuori ohjataan Kokkotyö-säätiölle sosiaali- ja terveystoimen, työelämän palvelukeskuksen tai Etsivän nuorisotyön kautta, mutta on myös mahdollista, että nuori ottaa oma-aloitteisesti yhteyttä aloittaakseen työvalmennuksen. Usein hoitavat tahot, TYP (Työelämänpalvelukeskus) ja oppilaitokset ovat tiiviissä yhteistyössä, kun nuoren polkua aletaan suunnittelemaan. Nuoren polku on yksinkertaisuudessaan se polku, joka jokaiselle nuorelle räätälöidään vastaamaan tämän yksilöllisiä tavoitteita ja tarpeita matkalla kohti työ – ja opiskeluelämää. Nuorelle osoitetaan myös yksilövalmentaja, jonka tehtävänä on työvalmennuksen tukena auttaa nuorta asettamaan tavoitteita, tekemään päätöksiä ja olla tukena näiden toteutumiseksi, tarjota keskusteluapua ja esimerkiksi tukea valmennettavan arjenhallintataitoja sekä laatia jatkosuunnitelmia. Tavoitteiden

edistymistä ja nuoren tilannetta arvioidaan säännöllisesti niin verkosto-, kuin valmennuspalavereissakin. Nuoren työkyvyn sekä terveydellisen, että sosiaalisen tilanteen seuraamisen tukena toimii VAT-arviointi (valmennuksen arvoinnin tukijärjestelmä), joka auttaa niin nuorta itseään, kuin valmentajiakin hahmottamaan tilanteen kehitystä sekä luomaan pohjan palautekeskusteluille. (Toimintasuunnitelma 2012-2014.)

2.2 Nuoren polku

Sitouduttuaan työvalmennukseen ja suunnitelmaansa nuori aloittaa tavallisimmin Startteri –työpajassa, kun arjenhallinta ja esimerkiksi päihteidenkäyttö on sellaisella tolalla, että tämä katsotaan mahdolliseksi. Tämän työpajajakson pituus on hyvin yksilöllinen, useimmin kuitenkin muutaman viikon kestävä. Startterissa työskentely tapahtuu erilaisten kädentaidollisten töiden parissa työpajaohjaajan sekä yksilövalmentajan johdolla, nuoren omia kiinnostuksen kohteita etsien. Startterissa nuoren arkirytmää pyritään vakiinnuttamaan, seuraamaan elämäntilannetta sekä aktivoimaan valmennettavaa osaksi ryhmätoimintaa. Onnistumisen kokemukset, työelämän pelisääntöjen tuntemus sekä sosiaalisen kanssakäymisen kehittyminen ovat tärkeässä roolissa tällä työpajajaksolla, jonka jälkeen on tavoitteena valmennettavan siirtyminen valmentajien tuella ja yhteistyöllä opiskelemaan, työelämään tai muun toimenpiteen piiriin. (Toimintasuunnitelma 2012-2014.)

2.3 Nuoren kokemus Startterista

Haastattelujen ja yhteisten sekä yksilöllisten keskustelujen perusteella koin, että suurin osa nuorista piti Startteri –työpajaa mielekkäänä ja hyödyllisenä. Moni mainitsi erityisesti uudet sosiaaliset suhteet, sekä leppoisan työilmapiirin kysyttäessä mieluisimpia asioita työskentelyssä.

Hyvää on mukavat työkaverit ja se, että ykskään päivä ei oo samanlainen. -- Kiva kun saa tehdä omia juttuja ja kokeilla uusia. (Haastattelut 2013.)

Poikkeuksellista ei ollut sekään, että jotkut nuoret eivät olisi halunneet siirtyä ollenkaan eteenpäin Startterista esimerkiksi Kokkotyö-Säätiön muille työsastoille. Tämä on haasteellinen tilanne niin nuorelle itselleenkin, kuin yksilövalmentajille kuin työpajaohjaajallekin. Nuoren kanssa on pyrittävä tilanteeseen, jossa hän kykenee kohtaamaan muutokset positiivisena, elämää eteenpäin vievänä seikkana, ei uhkana. Tätä helpottaa osaltaan se, että valmennettavat saavat kukin yksilöllistä tukea näissä siirtymävaiheissa. Jokainen meistä on varmasti kokenut muutoksenpelkoa, avainasemassa on kuitenkin siihen suhtautuminen; itse muutosvaihe on useimmiten hyvin lyhytaikainen prosessi verrattuna sitä edeltävään sekä sen sen jälkeiseen ajanjaksoon. Tärkeintä on saada itsetunto ja luottamus omiin kykyihin niin vahvoiksi, ettei kynnys näytä enää kohtuuttoman korkealta.

2.4 Työvalmennuksen keskeytys

Vaikka valtaosa Startterin nuorista koki työpajatoiminnan positiivisena, oli kuitenkin tilanteita, joissa valmennettava lopetti yhteistyön Kokkotyö-Säätiöllä omasta aloitteestaan, joko ilmoittamalla, tai esimerkiksi olemalla vain tulematta paikalle enää, jolloin toiminnallinen työvalmennus hänen kohdallaan on luonnollisesti laitettava tauolle, mutta muunlaisia tukitoimia pidetään yllä ja nuoreen pyritään säilyttämään yhteys. Syitä lopettamiselle on varmasti niin monia, kuin oli keskeyttäneitäkin.

Mä koin sen niinku passivoivana. Et mulle kerrotaan joka päivä, et missä mun pitää olla ja millon ja sit mä vaan leivoin siellä jotain pipareita ja tein sellasia juttuja, mitkä ei ees kiinnostanu, ku toiset vaan lorvi. ”Osaisiksä kuvailla sitä et miten se passivoi?” Työilmapiiri oli lannistava jotenki. Siellä oli suosikkeja niillä ohjaajilla ja työstä ei saanu mitään palkkiota. Ei niinku kiitoksen sanaa. (Puhelinhaastattelu 2013.)

On vaikea tavoittaa sitä kuulluksi tulemattomuuden ja ulkopuolisuuden kokemusta, joka tällä nuorella työpajatoiminnasta oli. Mutta toisaalta on myös haastavaa koettaa vaistota kaikkia nuorten välisiä ristiriitoja yhteisössä, etenkin pinnan alla kyteviä. Nuorten aiemmat negatiiviset kokemukset erilaisista yhteisöistä ja esimerkiksi viranomaisten kanssa työskentelystä saattavat myös hankaloittaa työvalmennuksen aloittamista tai siihen sitoutumista. Aktivointitoimenpiteessä kuitenkin valmennettavan oma panos ja motivaatio ovat ensisijaisen tärkeitä. Ulkopuolinen pystyy tukea niiden ylläpitämisessä ja jossain määrin uudelleen löytämisessä, mutta väkisin vastuunkantoa ja oma-alotteisuutta on mahdotonta saada herätettyä. Pidän äärimmäisen arvokkaana sitä, että vaikka valmennettava keskeyttäisi työpajatyöskentelynsä, pyrkii yksilövalmentaja kuitenkin säilyttämään nuoreen keskusteluyhteyden. Se, että soitetaan jonkin ajan kuluttua keskeyttämisestä, ja kysytään ilman taka-ajatuksia että mitä kuuluu, tarjoaa nuorelle mahdollisuuden tulla kuulluksi, saada vaihtoehtoja ja neuvoja.

Ihmisen arvokkuuteen kuuluu oikeus saada tehdä omat valintansa. Jokaisella on oikeus myös kieltäytyä siitä, mikä itselle olisi parasta. Ihmisellä on oikeus hylätä auttajan apu, vaikka se olisi parasta mahdollista ja mitä asiantuntevinta laadultaan. Jokaisella ihmisellä on oikeus kieltäytyä toipumasta. Emme voi pakottaa ketään valitsemaan apuamme ja siitä ehkä tarjoutuvaa mahdollisuutta muutokseen ja kasvuun. (Hellsten 1997, 87.)

2.5 Näkymätön nuori, turhautunut järjestelmä?

Mitä sitten tapahtuu nuorelle, jonka mielenkiintoa ja oma-aloitteisuutta ei saada herätettyä? Vaikea sanoa. Osa putoaa takaisin palveluiden saavuttamattomiin, yhä syvemmälle ulkopuolisuuteen. Onko oikein, että juuri sellaisen ihmisen kohdalla, joka kipeimmin tarvitsisi tukea, luovutetaan? Eksynyt nuori on usein turhautunut ja voimaton yrittämään uudelleen. Minkälaisen viestin antaa yhteiskunta, jos se turhautuu nuoreen? Jos muutkaan eivät jaksakaan enää yrittää, miksi hänenkään pitäisi? Minä uskon vakaasti, että nuorella ihmisellä löytyy loppujen lopuksi niin paljon elämäniloa ja tahdonvoimaa, että mikäli ympäristöltä löytyy halua ja sinnikyyttä, jokainen yhteiskunnan näkökulmasta ulkopuolinen nuori voitaisiin löytää ja saada takaisin osaksi yhteisöä. Tähän käytetyt resurssit ja aika painavat kuitenkin vaakakupissa paljon vähemmän, kuin ”menetetty nuori”, niin inhimillisen kärsimyksen kuin valtion taloudellisessakin mittakaavassa. Opetusministeriön arvion mukaan jokainen pysyvästi syrjäytynyt nuori maksaa valtiolle noin 1,2 miljoonaa euroa (Kärkkäinen, 2011). Puhumattakaan siitä kohtuuttomasta laskusta, jonka maksaa nuori itse, merkityksettömyyden ja osattomuuden kokemuksesta.

Eduskunnan tarkistuvaiokunnan Kuntoutussäätiöltä tilaama tutkimus julkaistiin marraskuussa 2013, ja siinä käy ilmi, miten tutkijaryhmä on täysin yksimielinen julkisten palveluiden vaikutuksesta nuoren syrjäytymiskiarteeseen. Jotta päästäisiin parhaaseen mahdolliseen tulokseen, kaikki julkiset palvelut nuorelle tulisi yhdistää samaan palvelukokonaisuuteen ja nuoren elämän taitekohdissa (esim. työelämään tai

koulutukseen siirtymisessä) yhteiskunnan tuen tulisi olla lakisääteistä (Kuntoutussäätiö 2013.) Kokkotyö-Säätiö yhdessä erilaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa tekee siis uraauurtavaa työtä, mutta palveluiden kehittämiseen vaaditaan myös toimia ja resursseja myös valtakunnalliselta tasolta.

3 KUKA ON KOKKOTYÖ-SÄÄTIÖLLÄ TYÖSKENTELEVÄ NUORI?

Tässä kappaleessa esittelen työvalmennuksessa olevien nuorten taustoja yleisellä tasolla, pohdin syrjäytyneisyyttä sekä yhteiskunnallisena ilmiönä että yksilöllisenä kokemuksena, ja avaan niitä käsityksiä, joiden pohjalta itse lähdin Startterissa työskentelemään ja jotka matkan varrella muuttuivat. Otanta nuorista on todella suppea, joten en tee yleispäteviä oletuksia vaan tarkastelen ilmiötä siinä mittakaavassa, josta minulla on kokemuspohjaa.

3.1 Määritelmä ja ennako-oletus

Startteri –työpajan nuoret ovat iältään noin 17-28 –vuotiaita, usein työvoimatoimiston, työvoiman palvelukeskuksen (TYP) tai sosiaalipalvelujen kautta säätiölle tulleita, työttömiä ja opiskelupaikattomia ihmisiä. Suurin osa on työkykyisiä, muutamat ovat kuntouttavassa työtoiminnassa matkalla kohti täysipainoista työskentelyä tai opiskelua. Tällöin kuntouttava työtoiminta suoritetaan useimmiten yhteistyössä hoitavan tahon kanssa.

Ennen työharjoitteluni alkua mielsin Startteri- pajassa työskentelevät nuoret syrjäytyneiksi tai syrjäytymisuhan alla oleviksi, vaikka nämä termit ovat sisällöltään epämääräisiä ja luotaantyöntävä talous- ja tuottamiskeskeisiä. Esimerkiksi Kokkolan kaupungin päihdehuollon palveluketjussa ”riskinuorta” määritellään muunmuassa näin:

Syrjäytynyt nuori on täysi-ikäinen nuori aikuinen, jonka selviytyminen arkielämässä on puutteellista. Hänellä on vaikeuksia mm. oppimisen, keskittymisen, opintojen loppuunsaattamisen, työpaikan säilyttämisen, rahankäytön ja sosiaalisten suhteiden kanssa. Päihteidenkäyttökulttuuri on osa hänen vapaa-ajanviettotapaansa. Päihteidenkäyttöön ja epäsosiaaliseen elämään liittyen hän joutuu usein tekemisiin poliisin kanssa. Hänen elämäntilanteensa vaikeutuu nopeasti lyhyessä ajassa.(Kokkolan kaupungin päihdehuollon palveluketjut 2012.)

3.2 Syrjäytynyt, syrjäytetty vai ulkopuolinen?

Syrjäytyneisyys on saanut muutamina viime vuosina valtavasti mediahuomiota. Nuorisotyöttömyys on kasvava ongelma, nuorten (15-24-vuotiaiden) työttömyysaste oli toukokuussa 2013 35,2 prosenttia (Tilastokeskus 2013), mikä oli 4,5 prosenttia suurempi kuin vuotta aiemmin. Tasvallan presidentti Sauli Niinistö kokosi työryhmän pohtimaan ja ratkomaan syrjäytyneisyyden syitä ja seurauksia, ja työryhmän lopputulos oli 2012 aloitettu kampanja Ihan tavallisia asioita, jonka pyrkimyksenä oli tuoda näkyväksi arjen tekoja, joilla syrjäytymistä voidaan ennaltaehkäistä ja hoitaa. (Ihan tavallisia asioita 2012) Vuonna 2013 hallitus asetti voimaan uuden Nuorisotakuu –lain, jolla pyritään tarjoamaan jokaiselle alle 25-vuotiaalle tai alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle opiskelu-, työ-, työharjoittelu-, tai oppisopimuspaikka kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi ilmoittautumisesta (Nuorisotakuu 2013). Syrjäytyneistä nuorista tehdään realityohjelmaa (esim. YLE: Sivuraiteilla –dokumenttiprojekti) ja mainoksissa kehoitetaan ottamaan nuori töihin, antamaan mahdollisuus. Samaan aikaan lakkautetaan kokonaisia ammattikoulu- ja ammattikorkeakoululinjoja, vähennetään opiskelupaikkoja ja keskustellaan eläkeiän nostamisesta. Tämän kaaoksen keskellä määritelmä syrjäytynyt on muovautunut kuvaamaan nuorta (useimmissa tutkimuksissa nuorella tarkoitetaan 15-29- vuotiasta), jonka hetkellinen tuottavuus yhteiskunnalle on matala, mutta mitä tämän määritelmän takana on?

3.3 Ihan tavallisia nuoria

Nuoret, joiden kanssa työskentelin Startterissa, olivat jääneet opiskelupaikatta yhteishaussa tai jättäneet toisen asteen tutkintonsa kesken motivaation tai kiinnostuksen puutteen vuoksi. Suurimmalla osalla oli negatiivisia kokemuksia koulumaailmasta, jonka vuoksi tulevia opintoja oli haasteellista suunnitella; kynnys hakea opiskelemaan oli suuri. Suurin osa haki aktiivisesti kesätyöpaikkaa, ja ne jotka eivät, olivat painavista syistä siihen estyneitä, eivät tietoisesti vältelleet työtä. Kaikki olivat kädentaidollisesti lahjakkaita,

keskustelutuokioissa hämmästyttävän avoimia, suuria oivalluksia sekä draamatyöskentelyssä, että muussa toiminnassa rohkeasti esiintuvia, ihan tavallisia nuoria. He kuuntelivat toisiaan ja työntekijöitä. Selkeästi oli aistittavissa, että suurin osa heistä arvosti mahdollisuutta työskennellä Kokkotyö-Säätiöllä. He tulivat paikalle sovitusti ja myöhästyessään pahoittelivat. He tekivät annetut työtehtävät kunnianhimoisesti ja vaativat itseltään hyvää jälkeä. Startterissa korostetaan nuoren mahdollisuutta valita itse, minkä tyyppisiä tehtäviä tämä haluaa tehdä, ja nuoret innovoivat erilaisia tuotteita ja tehtäviä luovasti sekä ennakkoluulottomasti.

3.4 ”Mikä minusta tulee isona?”

Useimmat nuoret suhtautuivat tulevaisuutensa valoisasti, pienten tavoitteiden kautta. Kouluun pääsy ja kesätyöpaikan saaminen näkyivät lyhyen aikavälin suunnitelmissa, mutta pidempiaikaisiin unelmiin oli vaikea luottaa. Esimerkiksi elämää viiden vuoden päästä ei monikaan osannut visioda. (Haastattelut 2013). Toiveita tai haaveita työelämän suhteen on haasteellista ilmaista ääneen aikana, jota leimaavat irtisanomiset, lomautukset, yt-neuvottelut ja poliitikoiden peräänkuuluttamat ”säästötalkoot”. Ihmisen näköalattomuus heijastaa sellaista maailmaa, jossa työn tekeminen on itseisarvo, mutta mahdollisuus siihen avautuu yhä pienemmällä ja pienemmällä prosentilla työikäisestä väestöstä.

Aika ajoin yllätin itseni ajattelemasta sitä, kuinka valtaisa potentiaali näissä nuorissa on nähtävissä ja se mielikuva syrjäytyneisyydestä, jonka minulla oli, ei vastannut heistä ainoatakaan. Kiistatta nuorilla oli jokaisella eri asteisia hankaluuksia esimerkiksi sosiaalisen ulosannin, keskittymistaidon tai vaikkapa itsensä arvostamisen kanssa, mutta nämä haasteet ovat juuri niitä, jotka on mahdollista ylittää työvalmennuksen, osaavien

aikuisten tuen ja onnistumisen kokemuksen avulla. Koin kammottavana ajatuksena sen, että yhdenkään nuoren omanlaisensa panos yhteisöön ja työhön voisi olla sellaista, joka yhteiskunnalla olisi varaa menettää vain taloudellisten resurssien puutteen vuoksi.

4 DRAAMATYÖSKENTELY

Tämä kappale koostuu Startterissa tekemästani työn erittelemisestä, draamatyöskentelyn ja sosiokulttuurisen innostamisen esittelemisestä käsitteenä sekä käytännön työssä. Pyrin selvittämään dialogisen kohtaamisen merkitystä niin yleisellä tasolla, kuin henkilökohtaisestikin. Reflektoin nuorten kanssa tekemääni työtä ja heidän palautettaan niin draamatyöskentelystä, kuin ylipäättään teatteri-ilmaisun ohjaajan läsnäolosta Startterissa.

4.1 Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurinen innostaminen on terminä laaja ja voi käsittää useiden taiteen alojen kohtaamista erilaisten yhteisöjen kanssa. Sen voidaan ajatella olevan portti ihmisen ja taiteen välillä niin yksilökohtaisesti kuin yhteisöllisestikin. Innostajana voi toimia niin opettaja, tekijä kulttuurin kentältä, yhteisön jäsen tai esimerkiksi ulkopuolinen toimija. Sosiokulttuurisella innostamisella voidaan katsoa olevan kolme päätavoitetta, sosiaalinen, pedagoginen, sekä kulttuurinen. Sosiaalinen tavoite on tutustua uusiin ihmisiin ja solmia ystävyysuhteita. Pedagoginen päämäärä taas tavoittelee uudenlaisten toimintatapojen oppimista kohti yksilön omia ja yhteisön yhteisiä tavoitteita. Kulttuurisena ja taiteellisena tavoitteena voidaan nähdä erilaisten taiteenalojen tutuksi tekeminen ja myös taiteen mahdollisuuksien avaaminen sellaisille henkilöille, joilla aikaisempaa kokemusta tai tietoa tästä ei ole ollut. Nämä kolme päätavoitetta voivat toteutua päällekkäin, limittäin ja lomittain, samanarvoisina tai toisiaan tukien, esimerkiksi yhden tavoitteen noustessa yhteisön tarpeesta toisen edelle. (Kurki 2000.)

Teatteri-ilmaisun ohjaajan työkentällä tapahtuva sosiokulttuurinen innostaminen on kiinteästi sidoksissa yleisötyöhön sekä teatterikasvatukseen. Yleisötyö tarkoittaa kiteytettynä dialogia teatterin ja yleisön välillä, mahdollisuutta vuorovaikuttaa. Yleisötyö myös etsii menetelmiä, jotka kannustaisivat ihmisiä teatterin pariin ja tutustuttaisivat kokemattomamminkin taiteesta nauttimiseen. Menetelmiin voivat kuulua esimerkiksi teatteriesitysten teemoja käsittelevät draamalliset ennako- ja jälkityöstöpajat, joissa erilaisin ilmaisun keinoin pyritään avaamaan esityksestä heränneitä kysymyksiä, asenteita ja ajatuksia. Yleisötyössä teatteri pystytään irrottamaan ajasta ja paikasta ja pystytään tuomaan se lähelle ihmistä, konkreettisesti työpaikoille, kouluihin ja laitoksiin, mutta myös lähelle ihmisen omaa ajatusmaailmaa jakamalla kokemus siitä, että teatteri on vain yksi tapa peilata todellisuutta, ihmisyyttä, tunteita ja tapahtumia. Startterissa aloite yleisötyöhön tuli suoraan nuorilta itseltään. He pyysivät mahdollisuutta päästä tutustumaan kaupunginteatterin tiloihin ja tämä järjestyi yhteistyössä Kokkolan kaupunginteatterin teatterikuraattorin kanssa. Tutustumiskierroksen jälkeen kävimme katsomassa Viettelysten vaunu –näytelmän, jonka teemoja, kuten seurusteluväkivaltaa, käsitelimme myöhemmin keskusteluin sekä draamallisin keinoin.

4.2 Dialoginen kohtaaminen

Yhdenvertainen eli dialoginen kohtaaminen sosiokulttuurisessa innostamisessa vaatii teatteri-ilmaisun ohjaalta rohkeutta luopua auktoriteettiasemastaan, ja kykyä asettua ryhmänsä kanssa samalle viivalle. Kun opettaja-oppilas-asetelma, jossa opettajalla olisi enemmän tietoa kuin oppilaillaan, on purettu, voidaan asioita tarkastella samanarvoisista näkökulmista, yhdessä maailmaa ja ilmiöitä ihmetellen. Kokemuksellinen oppiminen on tällaisessa asetelmassa molemminpuolista, kokonaisvaltaisempaa ja mahdollistaa vuoropuhelun erilaisten lähestymistapojen välillä. Dialoginen kohtaaminen syntyy, kun kaksi tasavertaista ihmistä kohtaavat toisensa arvostaen, kunnioittaen ja kuunnellen.

Näkemyserot hyväksytään, sillä ymmärretään jokaisen tarkastelevan maailmaa omista arvokkaista lähtökohdistaan. Dialogisen kohtaamisen merkitys piilee mielipide-eroissa, joita ymmärtämällä ja haastamalla osapuolet voivat kokea yhä syvenevän ymmärryksen ilmiöstä. Vaikea lähtökohta tasavertaiselle kohtaamiselle on sosiaalipedagogisessa kuntoutuksessa, jossa asiakas ajatellaan auttamisen kohteena, tahdottomana objektina, ei omien voimavarojensa käyttäjänä ja oman käyttäytymisensä määrittäjänä sekä muuttajana. (Ventola&Renlund 2005, 37-40.) Startterissa oli ensisijaisen tärkeää kohdata nuoret itsenäisinä toimijoina, omista lähtökohdistaan omaa tulevaisuuttaan rakentavina tasavertaisina kanssaihmisinä. Mikäli nuori asetettaisiin autettavan rooliin, auttaja poistaisi yksilöltä sekä vapauden että vastuun omia valintoja kohtaan. Parhaimmillaan nuoren saama tuki aktivoi häntä kohti tavoitteellista tulevaisuutta.

4.3 Nuoren kohtaaminen ja draamallisen työskentelyn aloitus

Kokkotyö-säätiöllä nuorten Startteri –työpajassa toimiessani havaitsin sosiokulttuurisen innostamisen haasteellisuuden nuorten parissa, joiden kokemus ja tietopohja kulttuurista ja draamasta oli niukka, mutta toisaalta sen loputtomat mahdollisuudet luoda uudenlaisia onnistumisen hetkiä. Startteri –työpajan nuorilla oli suurimmalla osalla menneisyydessään heihin kohdistuvaa koulukiusaamista, joten yhteisöllisyyden ja yhdessä tutkimisen, leikkimisen, havaitsemisen ja oppimisen kokemuksen positiiviseksi luominen oli yksi ensimmäisistä haasteista. Myös draamatyöskentely ja esimerkiksi teatteri laitoksena ja taiteen muotona olivat usealle vieraita käsitteitä ja niihinkin liittyi koulumaailmasta negatiivisia muistoja. Sosiokulttuurisen innostamisen alusta tällaisessa ryhmässä oli siis heikko, sillä jotta sitä pystyi lähteä toteuttamaan, oli aluksi rakennettava kokonaan uudenlainen oppimisympäristö ja nuorten aikaisemmista kokemuksista poiketen erilainen sekä henkinen että fyysinen tila kohtaamiselle.

Ainoa oikea tapa tutustua Startterin nuoriin oli juuri pyrkimys dialogiseen kohtaamiseen. Vaikka tavoite Kokkotyö-Säätiöllä työskentelemiseeni oli linjassa heidän tavoitteisiinsa, oli tulokulma tilanteeseen kuitenkin lähtökohdiltaan poikkeava verrattuna muihin työtapoihin. Tässä tilanteessa oli ensisijaisen on tärkeää olla asettamatta itseään kaikkitietävän ohjaajan tai auktoriteetin rooliin. Taiteellinen lähestymistapa tarkoittaa itselleni aina yhdessä ihmettelemistä, oivaltamista ja tutkimista ja mikäli ryhmässä esiintyisi kaikkeen vastauksen tietävä johtajahahmo, olisi työ paitsi hedelmätöntä, myös suorituskeskeistä. Lisäksi, koska Startterin nuoret olivat melko samanikäisiä kuin minä, asetelma opettaja-oppilaat olisi tuntunut epäluontevalta. Ohjaajan rooli on sananmukaisesti ohjata itse konkreettista tilannetta ja työskentelyä, ei käännäyttää, osoittaa yhtä ainoaa oikeaa polkua, jakaa faktoja tai puolustaa omaa henkilökohtaista mielipidettä tai näkemystä.

4.4 Työnkuvani Startterissa

Työharjoitteluni koostui paitsi draamaharjoitusten vetämisestä, mutta myös isossa määrin siitä, että toimin työpajaohjaajan avustavissa tehtävissä. Ne saattoivat tarkoittaa esimerkiksi nuorten työtehtävien kanssa auttamista, ompelukoneen käytön opettamista, erilaisten tuotteiden innovoimista yhdessä nuorten kanssa tai vaikkapa ulkoiluhetkien järjestämistä. Koin äärettömän arvokkaana sen, että saatoin olla mukana Startterin arjessa, eikä pelkästään draamallisten työtapojen kautta. Teatteri-ilmaisun ohjaajan työ voi olla parhaimmillaan myös arjen läsnäoloa, kuuntelemisen taitoa ja taiteellisen työskentelyn ulkopuolella tapahtuvia havaintoja, kuuntelua ja konkreettisen työn kautta tapahtuvaa kohtaamista. Oli myös draamaharjoitteiden ja –työskentelyn kannalta olennaista luoda turvallinen suhde nuoriin ja sekä omasta mielestäni että saatujen palautteiden perusteella juuri arjessa tapahtunut tutustuminen ja tasavertaisuuden tunteen ylläpitäminen vaikutti positiivisesti siihen, kuinka draamallisiin menetelmiin

suhtauduttiin. Kynnys osallistua madaltui, kun harjoitteista tehtiin osa arkipäivää ja työpäivän kulkua. Jo melko nopeasti draamatyöskentelystä tuli odotettu jokapäiväinen tapa.

4.5 Harjoitteet, miksi?

”Mitä me tänään leikitään?” kuului usein kysymys jo aamulla ensimmäiseksi, kun saavuin Startteriin. Se, että harjoitteet kuuluivat rutiiniin, ei mielestäni vähentänyt lainkaan niiden merkityksellisyyttä, päinvastoin kun sellainen tapa työskennellä on riisuttu mystisyydestä, on helpompi saada ryhmä aina syvemmälle käsiteltyn teemaan tai asiaan.

Draamaharjoitteissa ja –työpajoissa pidin koko ajan lähtökohtana matalaa kynnystä. En siksi, että olisin aliarvioinut nuorten potentiaalia tämän kaltaiseen työskentelyyn, vaan siksi, että tapa käsitellä asioita oli heille uusi ja esimerkiksi kenenkään sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät haasteet eivät saaneet olla esteenä osallistumiselle. Kuitenkin korostin vapaa-ehtoisuutta, pakko ei ollut osallistua ja osallistua pystyi myös kuuntelemalla, aistimalla ja katselemalla. Osallisuuden kokemuksen voi saada myös muiden työskentelyä seuraamalla ja siitä heräävistä ajatuksista.

Harjoitteet keskittyivät usein kuuntelemiseen, kuulluksi tulemisen kokemukseen, uskallukseen olla esillä ja itsetunnon vahvistamiseen. Näihin sisältyivät tutustumisleikit, toisen kertoman tarinan jakaminen ryhmälle ja yksinkertaiset improvisaatioharjoitukset. Teimme paljon myös omien tuntemusten havainnoimiseen keskittyviä itsenäisiä tehtäviä, kuten hengitysharjoituksia, joissa yritetään paikallistaa esimerkiksi esiintymisjännityksen tunne kehosta ja vaikuttaa siihen hengityksen avulla. Halusin myös hyödyntää nuorten ilmeistä lahjakkuutta kädentaidoissa, joten saatoimme pohtia omia tavoitteitamme vaikkapa yhdelle viikolle kerrallaan ja tehdä niistä konkreettisia piirtäen ja kirjoittaen

yhdessä isolle paperille, jonka ripustimme seinälle muistuttamaan näistä. Jotkut nuoret olivat hakeneet kesätyöpaikkaa ja tulevat työhaastattelut aiheuttivat jännitystä ja huolta. Lavastimme nuorten kanssa työhaastattelutilanteita ja mietimme, mitä niissä mahdollisesti voisi tapahtua ja millä lailla niistä pystyy selviytyä. Tässä nuoret huomaamattaan toimivat näyttelijöinä ja ohjaajina kohtauksessa, vaikka tällaisia esittävän taiteen termejä ei käytetty, eikä niille olisi ollut tarvettakaan. Tietoisuus esityksellisyydestä olisi saattanut estää toimintaa ja siitä saatavaa konkreettista hyötyä oikeita tulevia tilanteita varten.

Kaikissa tehdyissä harjoitteissa pidin tärkeimpänä ajatusta siitä, että jokainen kokisi yksilöllisen, pienenkin onnistumisen kokemuksen tai oivalluksen. Se saattoi olla esimerkiksi se, että uskalsi kokeilla jotakin, mitä ei ole ennen kokeillut. Käsi kädessä yksilöllisen kokemuksen kanssa tulee usein yhteisöllisyyden merkitys, jota pidettiin yllä ja tuotiin näkyväksi keskusteluilla. Ajattelen taiteellisen lähestymistavan vuorovaikutukseen pitävän sisällään juuri oivalluksen siitä, kuinka henkilökohtaisesta tehdään yleistä, ja tästä syntyy yhteisöllinen, voimaannuttava dialogi erilaisten sisäisten maailmojen kohdatessa ulkoisen todellisuuden. Sosiaalipedagogisessa työssä ryhmän yhteisöllisyyden vahvistaminen tukee ryhmän jäsenten yksilöllistä itsensä kehittämistä sekä aloitteellisuutta omaan elämään. (Ventola&Renlund 2005, 35) Sosiokulttuurinen innostaminen näkyy siis myös voimavaratyöskentelynä ja voimaannuttamisena.

4.6 Mahdollisuus leikkiin

Draamallinen työskentelytapa sopi erinomaisesti Starterin nuorille. Vaikka aktiivisuustaso vaihteli paljon riippuen päivästä ja osallistujajoukosta, kokivat nuoret harjoitteet virkistäviksi, uusia ajatuksia herättäviksi ja positiivisella tavalla jännittäviksi (Työpäiväkirja

2013). Aika ajoin keskustelua herätti se, että harjoitteet koettiin ”leikkimiseksi” ja nuoret halusivat ymmärtää syvempiä tarkoituksia ”leikin” takana.

Draamakasvatuksessa tasapainoillaan todellisuutta jäljittelevän toiminnan (mimesis) ja todellisuutta luovan (living through) toiminnan välillä, leikillisyys energiaa tuovana elementtinä ohjaa oppimista (Heikkinen 2004, 48).

Päädyin perustelemaan tarkoituseriä välillä seikkaperäisestikin, varoen kuitenkin asettamatta oletusarvoja tai odotuksia nuorten oppimiselle tai osallistumiselle. Ajattelin niin, että mikäli nuori oivaltaa merkityksellisyyden näennäisen kevyen harjoituksen takana, ansaitsee hän mielestäni kunnollisen vastauksen. Tämä viesti nuorelle arvostusta hänen panokselleen ja ajatustyölleen, mutta toisaalta palkitsi myös minua. Omien tavoitteideni näkyväksi tekeminen kertoi mielestäni kieltään minusta tasavertaisena kanssaihminenä ja myös avasi nuorille opiskeluelämän todellisuutta. (Työpäiväkirja 2013.)

Syrjäytyneen tai syrjäytetyn nuoren elämää saattavat leimata tietynlainen osattomuuden kokemus yhdessä ulkopuolisuuden tunteen kanssa. Näen draamallisen työskentelyn väkevänä vastavoimana näihin tuntemuksiin. Draamatyöskentelyssä saa leikillisyyden kautta kokeilla erilaisia rooleja, onnistua ja epäonnistua. Osallistuja voi saada kokemuksen kuulluksi tulemisesta, osallistajuudesta sekä taianomaisista hetkistä, joihin voi ajatella juuri tämän hetken olevan merkityksellinen, sillä minä olen osa tätä. Useat Starterin osallistajat kokivat erityisen positiivisena myös korostamani vapaaehtoisuuden, heillä oli mahdollisuus vaikuttaa ja heidän valintaansa kunnioitettiin. (Työpäiväkirja 2013.)

4.7 Nuorten palaute

Startterin nuorille teettämäni kirjallisten haastattelujen perusteella he kokivat sekä draamatyöskentelyn että läsnäolon muussa toiminnassa valtaosin positiivisena (Haastattelut 2013). Uskon, että koska asemani työvalmennusyhteisössä asettui ikäänkuin työpajaohjaajan ja työvalmennettavan nuoren välimaastoon, oli ilmapiiri myös draamalliselle tavalle oppia turvallisempi. Olin paljon läsnä, osallistuin heidän kanssaan kädentaidollisiin töihin oppien samalla itsekin heiltä ja toisaalta luontevasti siirryin ohjaajaksi, kun sen aika oli. Nuoret eivät kokeneet minua opettajana tai auktoritäärisenä hahmona, vaan luontevana osana ”porukkaa” (Haastattelut 2013).

Joskus nuoren oli haastavaa kuvailla oppimiskokemustaan tai elämyksellistä oppimista kirjallisesti tai suullisesti. Osa saamastani palautteesta pohjautuikin aistimuksiini, ilmeiden, olemuksen tai eleiden havainnointiin ja tulkintaan sekä ilmapiirin vaistoamiseen. Ohjaajan on tärkeää luottaa omiin havaintoihinsa sanattomista viesteistä niitä kuitenkin ylitulkitsematta. On ikäänkuin kuudes aisti, uloin iho, jota tunnustelemalla voi tuntea herkät, liki näkymättömissä olevat olotilat, joita ympäristössä on. (Työpäiväkirja 2013.)

Sain palautetta myös yllättävissä tilanteissa ja ennalta-arvaamatta. Eräälle nuorelle oli liian korkea kynnyksensä jo tuolin siirtäminen omalta työpisteeltä piiriin draamaharjoituksissa. Päätin, että hän voi osallistua kuuntelemalla, mikäli haluaa. Jonkin ajan kuluttua aloin olla jo epätoivoinen kyseisen nuoren kanssa, sillä kontaktin luominen tuntui liki mahdottomalta. Työpajaohjaaja selvitti minulle, ettei tuo nuori ole sanonut juuri sanaakaan kenellekään Startterissa ollessaan. Eräänä iltapäivänä työpajaohjaaja lähti palaveriin ja minä jäin nuorista vastuuseen täksi ajaksi. Äkkiä arvaamatta tuo nuori alkoi kertoa minulle oppimisvaikeuksistaan, koulukiusaamiskokemuksistaan ja siitä, kuinka äärettömän vaikeaa hänelle on olla minkäänlaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Kaiken tämän

kertoi runsassanaisesti, kuvaillen yksityiskohtia ja ulospäinsuuntautuneesti.

(Työpäiväkirja 2013.)

Ällistykseksi hän kertoi myös mielipiteitään draamatuokioista, harjoituksista, jotka vaikuttivat hauskoilta ja sanoi halunneensa osallistua keskusteluun, jossa käsiteltiin arkirutiineja. Ymmärsin, että pelkkä paikalla oleminen draamaharjoitteiden aikana on vaikuttanut tähän nuoreen paljon. Aina siihen, että draamatyöskentely tuntuisi merkitykselliseltä, ei vaadita ulospäinnäkyvää innostusta ja suurta näkyvyyttä ryhmässä. Usein ryhmänvetäjällä jää mieleen ne osallistujat, jotka ovat ulospäinsuuntautuneita ja jakavat helposti ajatuksiaan, taka-alalle jäävät he, jotka ovat sisäänpäinkääntyneempiä. Ja tämä nuori koki merkitykselliseksi pelkästään kuuntelemisen ja sivusta seuraamisen. Kerroin hänelle kiitollisuuteni hänen avoimuudestaan, mutta myös tästä isosta oivalluksesta, jonka hän lahjoitti. Seuraavana päivänä piirsimme ja kirjoitimme koko ryhmän kanssa suurelle paperille erilaisia tavoitteita, haastavia ja toisaalta arkipäiväisempiä. Kun olin ripustamassa paperia seinälle kaikkien nähtäville, tämä nuori, joka oli aina seurannut hiljaa sivusta, nykäisi minua hihasta ja kysyi: ”Saisinko minäkin laittaa oman juttuni siihen?” Ymmärsin, että turvallisuuden tunne ryhmässä ei ole aina samanlainen kokemus yksilötasolla ja että jokaisella osallistujalla on oikeus saada juuri niin paljon tilaa ja aikaa kuin tarvitsee, eikä minun ohjaajana tarvitse tuntea siitä henkilökohtaista turhautuneisuutta tai epäonnistumista. (Työpäiväkirja 2013.)

Palautetta tuli muutaman kuukauden kuluttua työharjoitteluni loppumisesta ja täysin arvaamattomassa kontekstissa. Olin eräessä virastossa hoitamassa omia asioitani, ja nimeni kuullessaan minua palvelut työntekijä totesi vastikään keskustelleensa erään Startterissa keväällä työskennelleen nuoren kanssa, nimeä tietenkään mainitsematta. Tämä nuori oli kertonut kokeneensa draamallisen työskentelyn voimaannuttavana ja oli tästä rohkaistuneena hakenut ja päässyt opiskelemaan. Vilpitön ilo ja onnellisuus nuoren puolesta valtasi minut ja samalla vahvistuin opiskelemani ammatin merkityksellisyydestä

entisestään. Teatteri-ilmaisun ohjaajan työllä on väliä. Harjoitteilla on väliä. Läsnäololla, kunnioituksella ja osallistumisen ja onnistumisen tunteilla, niillä todella on väliä.

5 KUKA ON TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJA?

Tässä kappaleessa teatteri-ilmaisun ohjaajuus on syvemmän tarkastelun kohteena. Tarkastelen koulutusta, omaa ymmärrystäni ammatti-identiteetistä, työkentän laajuutta sekä sitä, minkälaisena koin Startterissa työskentelyn suhteessa ammattiini ja muihin työvalmennuksissa työskenteleviin.

5.1 Koulutus

Esittävän taiteen koulutusohjelman tavoitteena pidetään taiteen keinojen hyödyntämistä yhtenä osana hyvinvointityötä, taidekasvatuspalvelujen kehittämistä, tarjoamista ja alueelliseen tarpeeseen vastaamista. Taiteellisen työskentelyn perustana ovat osallistavan, soveltavan ja esittävän teatterin menetelmät ja työkalut. Koulutus on ryhmälähtöiseen työskentelyyn tähtäävää ja siinä omaksutaan monipuolisesti muunmuassa eettistä, kulttuurista, tutkimuksellista, taiteellista ja esimerkiksi kerronnallista osaamista. Yhteisöllisyys on merkittävä osa teatteri-ilmaisun ohjaajaksi opiskellessa, niin omassa opiskeluryhmässä kuin työelämäharjoitteluissa erilaisissa variaatioissaan. (Centria ammattikorkeakoulu 2013.)

Teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutus on hyvinvointityön ja taiteen rajapinnoilla liikkumista, toisistaan aineksia ammentaen ja faktan dialogia fiktion kanssa. Opiskelu on käytäntöön painottuvaa ja opetussuunnitelmassa on kuvattu hyvin tarkoin eri oppimistavoitteet kullekin kurssille, mutta tärkeimmät oppimiskokemukset tapahtuvat syvällä yksilöllisessä kasvussa, oman sisäisen maailman kohdatessa yhä uudelleen ulkoisen. Teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutus on laajuudessaan, monipuolisuudessaan, henkilökohtaisuudessaan ja käytännönläheisyydessään erittäin vaativaa, joten on väistämätöntä, että ammatillinen

kasvu tapahtuu yhdessä opiskelijan henkilökohtaisen kehityksen kanssa. (Centria ammattikorkakoulu 2012-2013).

Taiteilijaidentiteetin, ryhmänvetäjän ja sosiokulttuurisen kasvattajan roolit ovat jo yksinään haastavia löytää itsessään, puhumattakaan näiden yhdistämisestä. Teatteri-ilmaisun ohjaajan on löydettävä tasapaino sen pohjalta, mitä itse kokee merkityksellisimmäksi osaksi ammatti-identiteettiään. Oma kokemukseni on se, että kun tasapaino löytyy itsereflektion, kokemuksen ja kasvun kautta, kykenee teatteri-ilmaisun ohjaaja hyödyntämään osaamistaan kokonaisvaltaisesti, taiteilijuuden tukiessa pedagogista työtä ja ryhmien vetämisen laajentaessa taiteen luomisen näkökulmia. Draaman keinojen käyttäminen ei itsessään riitä yhteisöjen kanssa työskentelemiseen, eikä teatteri-ilmaisun ohjaajan tule ajatella draamatyöskentelyä yksin autuutta tuovana menetelmänä, vaan hyväksyä ja ymmärtää draaman mahdollisuudet hoidollisen ja sosiaalipedagogisen työn sisällä, yhtenä keinona muiden joukossa ja ennen kaikkea tukena toiminnassa (Lintunen 1997, 117-118).

5.2 ”Mitä sä sit niinku työkses teet?”

Näen teatteri-ilmaisun ohjaajan erityislaatuisena ominaisuutena ryhmien ymmärtämisen taidon, yksilön kohtaamisen yhteisössä ja toisaalta yhteisöllisyyden voiman tuomisessa yksilölliseksi. Koulutuksen aikana työskennellään hyvin erilaisten ryhmien kanssa, oman opiskeluryhmän, ala- ja yläkoululaisten, päihdekuntoutujien, maahanmuuttajien ja esimerkiksi monenlaisten työyhteisöjen kanssa, vain muutamia mainitakseni. On välttämätöntä oppia hyödyntämään ryhmien sisäistä dynamiikkaa ja erilaisia niiden sisällä esiintyviä rooleja, luottaa omaan aistimuksiin, joita ilmapiiristä havaitsee ja ottaa sekä antaa tilaa. Teatteri-ilmaisun ohjaaja luottaa yhteisöllisyyteen, mutta kykenee samalla

kohtaamaan jokaisen yhteisön jäsenen yksilöllisesti, tasavertaisesti ja arvokkaana jäsenenä kulloisessakin ryhmässä.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja tekee työtä yhdessä ryhmänsä kanssa. Kyseessä on yhteisöllinen taidemuoto ja on mahdotonta tehdä valintoja ja ratkaisuja yksinään. Ohjaajan tehtävänä on luoda hyvä ryhmähenki ja samalla tukea jokaista ryhmän jäsentä henkilökohtaisesti. (Vehkalahti 2006, 48.)

Teatteri-ilmaisun ohjaajan työllistymismahdollisuudet ovat liki rajattomat. Koulutus antaa eväitä niin esittävän kuin osallistavankin teatterin parissa toimimiseen ja kysyttäessä ”Missä sitten teatteri-ilmaisun ohjaajat työskentelevät?” on vaikea eritellä yhtä ainoaa työskentely-ympäristöä. Kuten mainittua, draaman mahdollisuuksien ymmärtäminen ja esittävän sekä osallistavan teatterin yhdisteleminen ja toisistaan voiman ammentaminen avaavat ovia hyvin monenlaiseen työskentelyyn. Koen oman ammatti-identiteettini koostuvan juuri taiteilijuuden ja ryhmän ohjaamisen yhdistelmästä, teatterin ja draamatyöskentelyn viemisestä sinne, missä sitä ei välttämättä ole aiemmin tehty. Näen draaman keinojen käyttämisen yhtenä tärkeänä osana hyvinvointityötä. Teatteri-ilmaisun ohjaajan voi ajatella ikäänkuin tulkkina kahden maailman välillä tai matkaoppaana tiellä tuntemattomaan. Todellisuuden ja fiktion välimaastossa tapahtuvassa kohtaamisessa jokainen voi kommunikoida ilmaisun, taiteen ja kehon kielellä ja teatteri-ilmaisun ohjaajan tehtävänä on varmistaa, että jokainen tulee kuulluksi ja ymmärretyksi oikein.

5.3 Työkaluina draama ja läsnäolo

Kokkotyö-säätiöllä työskennellessäni sain paljon positiivista palautetta draamatyöskentelystä (Haastattelut 2013). Se toimi voimaannuttavana, energisoivana ja yhteisöllisenä aktiviteettina. Usein se, että harjoitteet ja leikit tuottavat iloa, jää kovin

vähälle arvostukselle, mutta uskon, että tekemisestä syntyvä hauskuus ja riemu voivat toimia myös itseisarvona. Maailmassa ei ole liikaa hetkiä, jolloin voisi keskittyä nauttimaan iloisesta ilmapiiristä ja yhteisestä naurusta ja tätä myös Kokkotyö-säätiöllä kiiteltiin. Paitsi draamatyöskentelyssä, myös muussa arkisessa työskentelyssä Startterissa huomasin läsnäolon vaikuttavan nuoriin. Hyvin usein nuoret halusivat keskustella kanssani kahden kesken ja työn lomassa. He kertoivat hyvin henkilökohtaisia asioita elämästään ja kääntyivät puoleeni esimerkiksi ihmissuhdeongelmissa.

Statukseni Startterissa ei ollut kovin korkea tai auktoritäärinen, eikä minulla ollut työvalmentajien tai työpajaohjaajien tapaan velvoitetta saada nuoria suorittamaan töitään tai hoitaa vaikkapa viranomaisten kanssa asioita. Uskon, että nuorten kokemus siitä, että olen läsnä, täysin heidän vertaisenaan ja käytettävissään, madalsi kynnystä käydä asioita läpi keskustelun kautta. Nuoret saattoivat saada minulta vertaistukea, neuvoja tai kehoituksen keskustella asiasta myös työvalmentajansa kanssa. Se, että osoitin olevani täysin samalla viivalla kaikkien kanssa, itsekkin tutkimassa ja oppimassa, loi Startterissa vastavuoroista ja luonnollista luottamusta niin draamatyöskentelyyn, kuin muuhunkin kanssakäymiseen. Arvostan sitä luottamusta, jonka nuoret minulle osoittivat ja onnekseni en saanut tietooni mitään niin vakavaa, että olisin joutunut rikkoa tämän luottamuksen kertomalla välittömästi asioita jollekin vastuuhenkilölle. Kuitenkin olisin ollut sen valmis tekemään, sillä yksilön turvallisuus niin työssä kuin vapaa-aikana on ehdoton edellytys kenelle tahansa.

Teatteri-ilmaisun ohjaajana Startterissa merkityksellisintä itselleni olivat ammatilliset onnistumisen kokemukset harjoitteissa ja draamaprosesseissa, mutta myös hyvin tärkeänä oivalluksena ne hetket, joissa draamatyöskentelystä ei ollut tietoaakaan. Ne

hetket, joina koin pystyväni kuuntelemaan, antamaan tukea, kohtaamaan. Ne hetket, joina huomasin todella välittäväni jokaikisestä nuoresta, ne hetket, joissa epäonnistuimme yhdessä, ja ne, joina olimme syvässä sanattomassa yhteisymmärryksessä koko ryhmän kanssa. Niistä hetkistä syntyivät intohimo työhön ja taiteeseen, rakkaus nuoriin ja aito kiinnostus siihen, mitä heille kuuluu. Tärkeimpänä mahdollisena työkaluna pidän teatteri-ilmaisun ohjaajana sitä, mitä ei opetussuunnitelmassa taideta mainita. Kohtaamisen ja läsnäolon taitoa. Pienistä hetkistä syntyvää kokemusta siitä, että kuulun tänään juuri tähän.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimusmatkalla jonnekin

Kun aloitin lapsena teatteriharrastuksen, minulle avautui sellainen maailma, johon halusin jäädä asumaan. Maailma täynnä mahdollisuuksia, maailma, jossa saatoin samaa aikaa olla täysin oma itseni ja joku aivan muu, maailma, jossa todellisuuden lainalaisuudet olivat vain rajoja, joita pystyi ylittämään. Maailma täynnä rakkautta, anteeksiantoa ja sykkivää elämäniloa. Koulutukseni aikana olen päässyt tutkailemaan tätä maailmaa erilaisilta näkökannoilta ja tunteeni siitä on edelleen sama, vahvistuneena ja elävänä. Teatteri-ilmaisun ohjaajana haluan jakaa tätä tunnetta, antaa saman mahdollisuuden siihen tutkimusmatkaan, jolla itse olen edelleen ja johon teatterin keinot avaavat lukemattomia uusia polkuja ja mantereita. Draamatyöskentelyssä kykenee siihen, mihin ei välttämättä arjessa pystyisi. Se etäännyttää, jotta sen keinoin käsiteltävät teemat tulevat lähestyttävimmiksi. Se mahdollistaa onnistumisen ja turvallisen epäonnistumisen, se naurattaa, itkettää, turhauttaa ja opettaa itsestä yllättäviä asioita, antaa oivalluksia omista vahvuuksista. Tämän kaiken halusin Kokkotyö-säätiöllä antaa Starterin nuorille, mutta lopulta on niin, että luovan työn tekijä pystyy antamaan vain häviävän pienen osan takaisin siitä, mitä itse saa ja elämä on antanut.

6.2 Herkkyys mahdollisuutena ja voimavarana

Olen aina ollut herkkä. Liian herkkä, on usein sanottu, etenkin ammattikorkeakoulussa luokkatovereiden ja opettajien toimesta. Tunnen valtavaa empatiaa ihmisiä kohtaan, teen usein päätöksiä tunteisiin pohjaten ja liikutun helposti muiden puolesta. Olen teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutuksen aikana käynyt veristä ja väkivaltaista taistelua itseni kanssa

tästä, yrittänyt kovettaa itseäni, olla näyttämättä, miltä tuntuu, kätkeä hyväuskoisuuteni, naiiviuteni ja usein ylitsevuotavan kiinnostukseni ja rakkauteni muihin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan. Taistelu ei ole tuottanut kovin hyviä tuloksia. Startterissa havaitsin nuorissa samankaltaista herkkyyden aliarvioimista, samaistuin heihin. On äärettömän riskialtista näyttää omat tunteensa, silloin ihmistä on helppo haavoittaa. Pian Startterissa aloittamisen jälkeen päätin tehdä täyskäännöksen, niin itseni, kuin nuortenkin vuoksi. Tietoisesti aloin ajattelemaan omaa herkkyyttäni heikkouden sijasta vahvuutena. Ymmärsin, että tunteiden tunnistaminen, toisen ihmisen energian aistiminen, ilmapiirin vaistoaminen ja oikein kanavoitu empatia ovat yksiä suurimpia lahjoja, joita teatteri-ilmaisun ohjaajalla saattaa olla. Herkkyys on suuri voimavara, jos antaa sille mahdollisuuden olla sitä, eikä anna tunteiden kuluttaa itseään loppuun. Sen sijaan, että jää elämään sisäisen maailmansa tuntemuksiin, voi tunteitaan oppia havaitsemaan tavalla, joka antaa voimaa, ei vie sitä.

Heikoksi uskaltaa tulla vain sellainen, jolla on "varaa" olla heikko. Vain sellaisella on varaa olla heikko, joka tietää lopulta olevansa vahva. Hänen ei toisin sanoen tarvitse näyttää muiden silmissä vahvalta ja peittää omaa heikkouttaan. (Hellsten 1997, 23.)

On eri asia lukea kirjasta ryhmien dynamiikkaa ja rooleja, kuin todella osata olla tilanteissa intuitiivisesti läsnä ja kyetä dialogiin sellaisten asioiden kanssa, joita ei sanota ääneen. Vain silloin, kun kohdannut ja hyväksynyt itsensä, kykenee sellaiseen ammattitaitoon, jota juuri Startterissa vaaditaan; rehelliseen, hyväksyvään ja tasavertaiseen kohtaamiseen. Tällaisesta kohtaamisesta syntyi nuorten kanssa elämyksiä, iloa ja vuorovaikutteista oppimista ja riemullisia oivalluksia. Ja juuri silloin ymmärsi draamatyöskentelyn merkityksen, yhteisen sanattoman kielen ja maailman, jotka nuorten kanssa jaoimme. Draamatyöskentely kuului Startteriin. Teatteri-ilmaisun ohjaaja kuului sinne, nuoret kuuluivat sinne, niihin hetkiin. Minä sain kasvaa ammatissani vahvemmaksi,

ihmisenä ehyemmäksi, antaa kokemuksia, sain auttaa uhriuttamatta, säälittämättä tai asettamasta itseäni kenenkään yläpuolelle, niillä keinoilla joita olen opiskellut, ja niillä, joita olen elämältä saanut.

Ehkä jaksankin antaa katkeruuden, surun ja vihan väistyä ja antaa tilaa kiitollisuudelle. Olen onnellinen, koska elämän polku tähän asti on ollut kuoppainen, myrskyisä ja joskus hyvin valoton. Siksi olen tässä tänään, siellä mihin kuulun, niiden ihmisten parissa, joiden kanssa minun pitääkin olla ja juuri sellaisena, joksi elämä on minut tehnyt. (Työpäiväkirja 2013.)

LÄHTEET

Kirjallisuus

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. 2. painos, Hamina: AKATIIMI Oy.

Hellsten, T. 1997. Ihminen tavattavissa. 4.painos, Jyväskylä: Gummerus kirjapaino OY

Heikkinen, H. 2004. Vakava leikillisyyttä – Draamakasvatusta opettajille. Vantaa Dark OY

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen, Tampere: Osuuskunta Vastapaino

Lehtonen J. & Lintunen J. (toim.) 1997. Draama. Elämys. Kokemus - Kirjoituksia ilmaisukasvatuksen alalta 2. Toinen painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Vehkalahti R. 2006. Leikkivä teatteri: Opas teatteri-ilmaisun ohjaajalle. Helsinki: Lasten Keskus

Ventola M. & Renlund M. 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia

Sähköinen julkaisu

Centria ammattikorkeakoulu 2013. Esittävän taiteen koulutusohjelma.

Opetussuunnitelma 2012-2013. Saatavissa:

<http://web.centria.fi/page.aspx?id=2501&p1=44&p2=662> Luettu 20.9.2013

Ihan tavallisia asioita 2012. Saatavissa: <http://tavallisia.fi> Luettu 2.10.2013

Kuntoutussäätiö 2013. Saatavissa:

<http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/pubman/templates/50.htx?id=6171> Luettu 1.12.2013

Kokkolan kaupungin päihdehuollon palveluketjut 2012 . Saatavissa:

http://www3.kokkola.fi/perusturva/paihdehuollonpalveluketjut/pdf/riskinuoren_maaritelma.pdf Luettu 5.10.2013

Kärkkäinen, H. Nuori putoaa putkesta – Lasku 1,2 miljoonaa. Taloussanomat 18.4.2011. Saatavissa: <http://taloussanomat.fi/tyo-ja-koulutus/2011/04/18/nuori-putoaa-putkesta-lasku-12-miljoonaa/20115003/139>. Luettu 6.9.2013

Nuorisotakuu 2013. Saatavissa: <http://nuorisotakuu.fi>. Luettu 1.10.2013

Tilastokeskus 2013. Nuorten työttömyysaste toukokuu 2013. Saatavissa: http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2013/05/tyti_2013_05_2013-06-25_tie_001_fi.html. Luettu 3.9.2013

Lait ja asetukset:

Nuorten yhteiskuntatakuu voim. 1.1.2013

Muu julkaisu:

YLE TV2: Dokumenttiprojekti. Sivuraiteilla 2012.

Julkaisemattomat lähteet:

Toimintasuunnitelma 2012-2014, Kokkotyö-säätiö.

Kokkotyö-säätiöllä lopettaneen nuoren puhelinhaastattelu 1.9.2013. Litteroitu 1.9.2013.

Puumala J. 2013, Työpäiväkirja.

Startterin nuorten haastattelut 2013.